

Muailman yhtevynnyzien kanzukundien deklaratsii kandurahvahien oigevuksih nähte

*Hyväksytty Piälimäzen Assamblein rezol'utsiel 61/295 13. syvyyskuudu vuvvennu
2007*

Piälimäine assamblei, kudai

ruadau Muailman yhtevynnyzien kanzukundien deklaratsien piämiärien da
printsipoin mugah da noudau sidä, ku valdivot kunnolleh täytetäh niilöile
peruskirjan mugah kuulujat vellalližuot,

lujoittau, ku kandurahvas ollah yhtenarvozet toizien kanzoin kel,

samal se tunnustau, ku joga kanzal on oigevus olla erilazennu, pidiä ičcie
erilazennu da olla kunnivoittavannu semmozennu,

lujoittau, ku kai kanzat vaikutetah omas puoles muailman yhtehizen perindön
muvvostuttajien tsivilizatsieloin da kul'tuuroin moniluadužuoh da rikkahuoh,

ližäkse lujottau, ku kai opastukset, poliitiekat da ruavot, kudamat sanotah, ku yhtet
kanzat libo ristikanzat ollah parembat toizii, ku heil on toine kanzalližus libo
rahvasrodu, usko, omat etnizet da kul'tuuruerot, libo puolistetah sidä mielidy, ollah
rasistizet, tiijon mugah viärät, oigevuon mugah pädemättömät, moralin puoles
moitittavat da sotsiualizesti oigevuttu vastah,

lujoittau, ku kandurahvas voijah käyttöä omii oigevuksii väläh ilmai vuardamistu,

on huolestunnuh sendäh, ku kandurahvas on kestetty histouriellizii viäryksii
ezimerkikse sendäh, ku heijän muat on vallattu da heil on kiškottu mualoi,
alovehii, luonnonvaroi, tämä kai nimenomah on olluh tiel heijän kehittymizele
heijän tarbehien da interiesoin mugah,

tunnustau tärgien tarbehen kunnivoija da kannattua kandurahvahien vältämättömi
oigevuksii, kudamat pohjavutah poliittizih, talovuollizih da sotsiualizih
rakendehih, myös heijän kul'tuurah, hengellizeh perindöh, histourieh da
filosoufieh, semmite kandurahvahien oigevuksii omah muah, alovehieh da
luonnonvaroih,

tunnustau ližäkse tärgien tarbehen kunnivoija da kannattua kandurahvahien
oigevuksii, kudamat on julgi sanottu valdivoloin välizis sobimuksis da toizis
konstruktiivizis sobimuksis,

kannattau sidä, ku kandurahvas yhtistetäh omii vägilöi omah poliittizeh, talovuollizeh, sotsiualizeh da kul'tuurizeh kehitykseh nähte da nenga pannah loppuh kaikenmoizet vuardamizet da ahtistandat sie, kus niidy rodieu,

on varmu sit, ku kandurahvas ruvetanneh vai kontolliruimah omua iččie, omii mualoi, alovehii, luonnonvaroi, se auttau heidy säilyttiä da lujendua omii instituuttoi, kul'tuuroi da perindölöi, myös auttau heijän kehitysty heijän tahtoloin da tarbehien mugah,

tunnustau, ku kandurahvahien tiedoloin, kul'tuuroin da perindöllizen eloksen kunnivoičendu auttau pyzyviä da oigienmugastu kehitysty da luonnonymbäristön akkiloiččemistu,

merkiččöy kandurahvahien mualoin da alovehien demilitarizatsien vuittii rauhah, talovuollizeh da sotsiualizeh progressah da kehitykseh, keskenäzeh ellendykseh da ystävällizih muailman kanzukundien da kanzoin välilöih,

tunnustau nimenomah kandurahvahien perehien da obščinoin oigevuon säilyttiä yhtehine vastus heijän lapsien kazvatukses, opastukses da hyvineländäs lapsien oigevuksien mugah,

on sidä mieldy, ku oigevukset, kudamat ollah julgi sanottu valdivoloin da kandurahvahien välizis sobimuksis da toizis konstruktiivizis sobimuksis, erähis tilandehis ollah kanzoinvälizen yhtevyksen huolestuksen, mielenkiindoloin da vastuksen alazet da niilöil on kanzoinväline luonneh,

on sidä mieldy, ku sobimukset da muut konstruktiivizet sobimukset da niilöi ilmendäjät välit luajitah pohju kandurahvahien da valdivoloin lujembazeh yhteisruadoh niškoi,

tunnustau ku Muailman yhtevynnyzien kanzukundien deklaratsii, Kanzoinväline sobimus talovuollizih, sotsiualizih da kul'tuurizih oigevuksih nähte da Kanzoinväline sobimus kanzallizih da poliittizih oigevuksih nähte, myös Venskoi deklaratsii da toiminduohjelmu kannatetah kaikkien kanzoin ičenmiäriämisoigevus, kudaman mugah hyö välläh voijah miärätä iččeh poliittine stuatussu da välläh suajah kehittiä omua talovus-, sotsiualu- da kul'tuurualua,

pidäy mieles sidä, ku ni mi täs deklaratsies sanottu ei voi olla tiel jogahizen kanzan ičenmiäriämisoigevuole, kudai heil on kanzoinvälizen oigevuon mugah,

on varmu sit, ku kandurahvahien oigevuksien tunnustamine täl deklaratsiel auttau valdivoloin da kandurahvahien garmounizii yhteisruadoh perustujii välilöi, kudamien pohjannu ollah oigienmugažuon, demokruatien, ristikanzan oigevuksien kunnivoičuksen, ahtistamattomuon da kunnolližuon perustehet,

kehittäy valdivoloi noudamah da effektiivizesti täyttämäh iččeh vellalližuksii kandurahvahii kohtah kanzoinvälizien sobimuksien mugah, semmite ristikanzan oigevuksien sobimuksien mugah, mainittuloin rahvahien kel nevvottellen da yhteisruavos olles,

merkiččöy, ku Yhtevynnyzien kanzukunnil on tärkei da jällekkäine rouli kandurahvahien oigevuksii kannattajes da puolistajes,

uskou, ku tämä deklaratsii on vie eräs tärkei askel kandurahvahien oigevuksien da vällyzien tunnustamizeh, kannattamizeh da puolistamizeh da täl alal Yhtevynnyzien kanzukundien ruavon kehitykseh,

tunnustau da tovestau, ku joga kandurahvahah kuulujal ristikanzal on oigevus kaikkii kanzoinvälizes oigevuos tunnustettuloih oigevuksih ilmai vuardamistu da kandurahvahil on kollektiivizii oigevuksii, kudamat ollah vältämättömät niilöin olemasolemizele, hyvineländäle da monipuolizele kehityksele kanzannu,

tunnustau, ku kandurahvahien tila vaihtelehes alovehien da mualoin mugah, sendäh pidäs ottua huomivoh kanzallizii da alovehellizii eričyksii, erilazii histouriellizii da kul'tuurizii perindölöi,

pruazniekallizesti ilmoittau, ku tämä deklaratsii kandurahvahien oigevuksih nähte on malli, kudai on novvettavu yhteisruavon da keskenäzen kunnivoičuksen henges.

1. stat't'u

Kandurahvahil on oigevus joukolleh dai iččenäh kaikkii Muailman yhtevynnyzien kanzukundien deklaratsies, ristikanzan oigevuksien yhtehizes deklaratsies da kanzoinvälizes oigevuos tunnustettuloih ristikanzan oigevuksih da perusvällyzih.

2. stat't'u

Kandurahvas da niilöih kuulujat ristikanzat ollah vällät da taza-arvozet kaikkien toizien kanzoin da ristikanzoin kel, da omii oigevuksii käyttäjes heil on oigevus olla vällänny kaikkii vuardamizih kaččomattah, semmite konzu net koskietah heijän alguperiä da omaluadužuttu.

3. stat't'u

Kandurahvahil on oigevus ičenmiäriämizeh. Tämän oigevuksen mugah hyö välläh miärätäh oma poliittine tila da välläh kehitetäh omua talovus-, sotsialu- da kul'tuurualua.

4. stat't'u

Omua ičenmiäriämizen oigevuttu käyttäjes, kandurahvahil on oigevus avtounoumieh da ičehaldivoh kyzymyksis, kudamat kuulutah heijän syväinpuolizih da paikallizih dieloloih, da heijän ičehaldivon funksielioloin finansiiruičendan varoih.

5. stat't'u

Kandurahvahil on oigevus säilyttiä da kehittiä omii poliittizii, oigevuksellizii talovuollizii, sotsializii da kul'tuurizii instituuttoi, samal aigua säilyttäjien, ku tahtotanneh vai, omua oigevuttu tävvelleh yhtyö valdivon poliittizeh, talovuollizeh, sotsializeh da kul'tuurizeh elokseh.

6. stat't'u

Joga kandurahvahah kuulujal ristikanzal on oigevus kanzalližuoh.

7. stat't'u

Kandurahvahih kuulujil ristikanzoil on oigevus elämäh, fiiziellizeh da hengellizeh koskemattomuoh, vällyöh da turvalližuoh.

8. stat't'u

1. Kandurahvahil da niilöih kuulujil ristikanzoil on oigevus sih, ku heidy vägehes ei ruveta assimiliiruimah da heijän kul'tuurua hävittämäh.

2. Valdivot luajitah effektiivizii mehanizmoi, kudamat estetäh:

a) ruaduo, kudaman tarkoituksennu libo tuloksennu on se, ku kandurahvahil kiškotah heijän koskemattomus olemah omaluaduzennu kanzannu libo heijän kul'tuurizii arvoloi, libo etnisty identiteettua;

b) ruaduo, kudaman tarkoituksennu libo tuloksennu on heijän mualoin, alovehien da luonnonvaroin kiškondu;

č) kaikenualazii rahvahien vägehes siirändöi, kudamien tarkoituksennu libo tuloksennu on heijän hos kuduantahto oigevuon rikkomine libo väheksimine;

d) kaikenualastu vägehes assimil'atsiedu da integratsiedu;

e) kaikenualastu propagandua, kudaman tarkoituksennu on kandurahvahien roduda etnizen vuardamizen kannattamine da kehittämine.

9. stat't'u

Kandurahvahil da niilöih kuulujil ristikanzoil on oigevus kuuluo alguperäzeh obščinah libo kanzah tämän obščinan libo kanzan perindölöin da tavoin mugah. Tädä oigevuttu täyttäjies ei sua olla nimittumua vuardamistu.

10. stat't'u

Kandurahvahii ei sua vägehes käskie omis mualois da alovehispäi. Ni yhtet siirändät ei tapahtuta ilmai kandurahvahien välliä, ennepäi sellitettyy da ellendettyy sobimustu, enne kui ei rodei sovittu oigienmugazes korvuamizes da, konzu se voibi olla, järilleh andamizes.

11. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus noudua da elavuttua omii kul'tuuruperindölöi da taboi. Täh kuuluu oigevus säilyttiä, puolistua da kehittiä heijän kul'tuuroin endizii, nygözii da tulieloi muodoloi, moizii kui arheolougizii da histouriellizii objektoi, ainehellizen kul'tuurin mustomerkilöi, piirustuksii, taboi, tehnolougieloi, kuvailutaiduo da ezittäjien taiduo da literatuuraa.

2. Valdivot luajitah effektiivizii, yhtes kandurahvahien kel kehitettylöi mehanizmoi, kudamat puolistetah heijän kul'tuuristu, intellektualistu, uskondollistu da hengellisty omažuttu, kudai on otettu nämmil kanzoil ilmai heijän välliä, ennepäi sellitettyy da ellendettyy sih suostumistu libo konzu on rikottu heijän zakonat, perindöt da tavat.

12. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus noudua, andua käyttöh, kehittä da opastua omii hengellizii da uskondollizii perindölöi, taboi da ritualoi; oigevus säilyttiä, akkiloija da käyttöä rauhas omii uskondollizii da kul'tuurukohtii, oigevus käyttöä da jagua omii ritualuehkehii da oigevus kalmata omale muale kuolluzien omahizen rungujiännökset.

2. Valdivot tahtotah luadie, ku heijän mualois olijoi ritualuehkehii da kuolluzien rungujiännöksii vois suaja da andua net järilleh kodoimuale yhtes kandurahvahien kel kehitettylöin oigienmugazien da effektiivizien mehanizmoin mugah.

13. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus elavuttua, käyttöä, kehittä da siirdiä tulieloile polvile omua histouriedu, kiely, suullistu perindyö, filosofiedu, kirjukiely da literatuurua, myös oigevus andua omat nimet obščinoile, paikoile da ristikanzoile da säilyttiä niilöi.

2. Valdivot ruatah effektiivizesti tämän oigevuon akkiloiččemizekse da täytetäh sidä, ku kandurahvas voidas ellendiä poliittizii, oigevuksellizii da administratiivizii protsessoi da iče oldas ellendettävät niilöis, ku pidänöy, kiändämizen libo toizien tarvittavien keinoloin avul.

14. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus perustua omii opastussistiemoi da opastuslaitoksii, kudamat annetah opastustu heijän muamankielel, kudai on heijän kul'tuurin opastandu- da opastundumetoudoin mugaine, da oigevus tarkastua sidä.

2. Kandurahvahih kuulujil ristikanzoil, semmite lapsil on oigevus suaja valdivollistu opastustu sen kaikil tazoil da kaikis muodolois ilmai vuardamistu.

3. Valdivot yhtes kandurahvahien kel ruatah effektiivizesti sikse, ku kandurahvahih kuulujat ristikanzat, semmite lapset, myös heijän obščinan ulgopuolel eläjät, voidas suaja, konzu voinnou, opastustu oman kul'tuurin mugah da omal kielel.

15. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus oman kul'tuurin, perindölöin, histourien da toivoloin arvostamizeh da moniluadužuo, tämän mugah niilöil pidäy kuvastuo opastukses da julgizes viestindäs.

2. Valdivot kandurahvahien kel yhtes nevvotellen ruatah effektiivizii ruadoloi, kudamien vuoh estetäh tuhmi ennustuksii, hävitetäh vuardamistu da kehitetäh tirpamistu, keskenästy ellendysty da hyvii välilöi kandurahvahien da toizien yhteiskundujoukkoloin keskes.

16. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus perustua omakielizii joukkoviestimii da käyttöä kaikkii toizii heile kuulumattomii joukkoviestimii ilmai vuardamistu.
2. Valdivot ruatah effektiivizesti sikse, ku valdivollizis joukkoviestimis kunnolleh kuvastettas kandurahvahien kul'tuuristu moniluadužuttu. Valdivot kehitetäh yksittäzii joukkoviestimii kuvastamah kunnolleh kandurahvahien kul'tuuristu moniluadužuttu, ga tämä ei pidäs olla tiel tävvele sanavällyöle.

17. stat't'u

1. Kandurahvahih kuulujal ristikanzal da kandurahvahil on oigevus tävvelleh käyttöä kaikkii kanzoinvälizes da kanzallizes ruado-oigevuos miärättylöi oigevuksii.
2. Valdivot kandurahvahien kel yhtes nevvotellen ruatah erinomazii ruadoloi, kudamien vuoh puolistetah kandurahvahien lapsii talovuollizes ruatutandas da joga ruavos, kudai voi olla varattavu libo tiel lapsen opastundale, libo tuou pahua lapsen tervehyöle libo lapsen fiizizele, hengellizele, hengizele, morualizele da sotsiualizele kehityksele, ottajen huomivoh nämmien lapsien omaluaduine satatus da opastuksen tärgevys heijän mahtoloin suurendamizekse.
3. Kandurahvahih kuulujil ristikanzoil on oigevus sih, ku heidy ei vuarreta ruado-ololois, nimenomah ruadajes da palkas.

18. stat't'u

Kandurahvahil on oigevus yhtyö omien ruadotaboin mugah vallittuloin edustajien kauti kyzymyksien piätändäh, kudamat koskiettas heijän oigevuksii, da myös oigevus säilyttiä da kehittiä omii piätöksenluajindulaitoksii.

19. stat't'u

Valdivot kunnolleh nevvotellah da ollah yhteisruavos kandurahvahien kel heijän ezityslaitoksien kauti ku suaja heijän vällän, ennepäi sellitetyn da ellendetyyn suostumuksen, enne kui valdivot piätetäh da ruvetah todevuttamah zakonoinluajindu- da haldivotoimiloi, kudamat voijah koskie kandurahvahii.

20. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus säilyttiä da kehittiä omii poliittizii, talovuollizii da sotsiualizii sistiemoi libo instituuttoi, käyttöä omii varoi omassah olemasolemizeh da kehittämizeh, da välläh ruadua omua perindöllisty da tostu talovuollistu ruaduo.
2. Kandurahvahil, kudamil kiškottih heijän varat, kudamat oli tarkoitettu heijän olemasolemizeh da kehittämizeh, on oigevus oigienmugazeh kiškotun korvuandah.

21. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus ilmai vuardamistu parandua omii sotsiualu-talovuollizii eloksen ololoi, niilöin joukos opastuksen, ruavon, ammatillizen opastuksen da ližäopastuksen, eländän, puhtahuonpivon, tervehyönhoijon da sotsiualuhuollon alal.

2. Valdivot ruatah effektiivizii ruadoloi, tarvittajes erinomazii ruadoloi, ku suaja kandurahvahien jatkui talovuollizien da sotsializien ololoin parandamine. Omaluadustu huomivuo kiinnitetäh vahnoin, naizien, nuorižon, lapsien da niistielöin oigevuksih da eritystarbehih.

22. stat't'u

1. Tädä deklaratsiedu täyttäjes on kiinnitettävy erinomaine huomivo kandurahvahien vahnoin, naizien, nuorižon, lapsien da niistielöin oigevuksih da eritystarbehih.
2. Valdivot yhtes kandurahvahien kel ruatah sikse, ku kandurahvahien naizet da lapset tävvelläh käytettäs hyväkse puolistustu da tagustu kaikenualastu vägivaldua da vuardamistu vastah.

23. stat't'u

Kandurahvahil on oigevus miärätä da kehittä enzisijahizii tavoittehii da strategieloi, kudamat koskietah heijän kehittämizen oigevuon käyttö. Nimenomah kandurahvahil on oigevus yhtyö aktiivizesti heidy koskijoih tervehyönhoijon, eländän da toizien sotsialu-talovuollizien programmoin kehittämizeh da niilöin piättämizeh, da oigevus mahtoloin mugah todevuttua moizii programmoi omien instituutoin kauti.

24. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus omah perindöllizeh tervehyönhoidoh, on oigevus säilyttiä omii liečindytaboi, lugh ottajen tärgielöin kazviloin, elättilöin da minerualoin säilytändiä. Kandurahvahih kuulujil ristikanzoil on myös oigevus ilmai vuardamistu suaja kaikkii sotsialu- da tervehyspalveluloi.
2. Kandurahvahih kuulujil ristikanzoil on yhtenjytyine oigevus käyttöä hyväkse korgeviman fiizizen da hengizen tervehyön tazon suavutuksii. Valdivot luajitah kai tarvittavu, ku suas suavuttua tämän oigevuon tävvelline todevutandu.

25. stat't'u

Kandurahvahil on oigevus kannattua da kehittä omua omaluadustu hengellisty suhdehtu iččeh perindöllizih libo toizin omistettuloih libo käytettylöih mualoih, alovehih, vezih, rannikkomerih da toizih luonnonvaroih da säilyttiä täh liittyi vastus tulieh sugupolveh niškoi.

26. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus omih perindöllizesti omistettuloih, käytettylöih libo toizin omistettuloih da suaduloih mualoih, alovehih, luonnonvaroih.
2. Kandurahvahil on oigevus omistua, käyttöä, kehittä da haldivoija niilöi mualoi, alovehii da luonnonvaroi, kudamat kuulutah heile perindöllizes omistandas libo toizes perindöllizes omistandas da käytändäs, myös net, kudamat hyö ollah toizin suadu.

3. Valdivot tunnustetah nämä muat, alovehet da luonnonvarat zakonois da puolistetah niilöi zakonoin kauti. Täs tunnustamizes on kunnivoittavu kandurahvahien taboi, perindölöi da muanhaldivoičussistiemua.

27. stat't'u

Valdivot lugh ottajen kandurahvahien zakonoin, perindölöin, tavoin da muanhaldivoičussistiemän tunnustamine luajitah da pannah ruadamah yhtes azienomahizien kandurahvahien kel oigienmugaine, rippumatoi, kiindymätöi avvonaine da läbinägyi kandurahvahien oigevuksien tunnustamizen protsessu, kudai koskou niilöin mualoi, alovehii da luonnonvaroi, lugh ottajen heijän perindöllizesti omistetut da toizin azetutut da käytetyt muat, alovehet da luonnonvarat. Kandurahvahil on oigevus yhtyö täh protsessah.

28. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus korvuandan vuoh, kudamah voi kuuluo järilleh annandu libo konzu järilleh annandua ei voi olla, sit pidäy olla oigienmugaine korvuamine mualois, alovehis da luonnonvarois, kudamii perindöllizesti ižändöittih libo toizin omistettih libo käytettih da kudamat oli vägeh otettu, kudamis oli vieraitettu, kudamat oli vallattu, käytetty libo rikottu ilmai nämmien rahvahien välliä, ennepäi sellitettyy da ellendettyy lubua.
2. Ku nämmien rahvahien kel välläh ei sovittu toizes, sit korvuandu maksetah mualoinnu, alovehinnu da luonnonvaroinnu, kudamat ollah luavun, suuruon da zakonan stuatusan mugah samanarvozet, libo maksetah jengannu libo toizennu samanverdazennu korvuandannu.

29. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus säilyttiä da akkiloija ymbäristyö da omien mualoin libo alovehien da luonnonvaroin valmistandukygyy. Valdivot luajitah da täytetäh avustusprogrammoi kandurahvahih niškoi, ku tämä säilyttämine da akkiloiččemine olis ilmai mittumuatah vuardamistu.
2. Valdivot ruatah effektiivizesti sikse, ku kandurahvahien mualois da alovehis ei piettä da ei tuodas sinne varattavii materjualoi ilmai heijän välliä, ennepäi sellitettyy da ellendettyy lubua.
3. Valdivot ruatah effektiivizesti, ku pidänöy sikse, ku suas panna käyttöh kandurahvahien tervehyön tarkistamizen, säilyttämizen da järilleh andamizen programmat semmozinnu, kui niidy luajitah da todevutetah rahvas, kudamat on kestetty moizien materjualoin pahuttu.

30. stat't'u

1. Kandurahvahien mualois da alovehis ei pietä voinutoimiloi, ku net ei olla vai valdivon interiesoin hyväkse, libo niilöis on välläh sovittu kandurahvahien kel libo hyö iče kzyyttih sidä.
2. Valdivot nevvotellah effektiivizesti kandurahvahien kel tarvittavien toimiloin vuoh enne kui heijän mualois da alovehis ruvetah pidämäh voinutoimiloi.

31. stat't'u

1. Kandurahvahlil on oigevus säilyttiä, tarkastua, akkiloija da kehittiä omua kul'tuuruperindyö, perindöllizii tiedoloi da perindöllizii kul'tuuruilmahuksien muodoloi, myös heijän tieduo, tehnolougiedu da kul'tuurua, luguh ottajen ristikanzoin da geneettizet resursat, siemenet, rohtut, elätti- da kazvimuailman ominažuot, rahvahanrunohus, literatuuru, piirustukset, sportu da perindöllizet kižat da kuvailutaido dai ezittäjien taido. Heil myös on oigevus säilyttiä, tarkastua, akkiloija da kehittiä täh kul'tuuruperindöh, perindöllizih tiedoloih da perindöllizih kul'tuuruilmahuksih kuului heijän hengine ominažus.
2. Valdivot yhtes kandurahvahien kel ruatah effektiivizii ruadoloi, kudamien vuoh tunnustetah nämmien oigevuksien käyttö da akkiloijah sidä.

32. stat't'u

1. Kandurahvahlil on oigevus miärätä da kehittiä enzisijahizii tavoittehii da strateegieloi omien mualoin, alovehien da luonnonvaroin kehittämizeh libo käyttämizeh niškoi.
2. Valdivot kunnolleh nevvotellah da ollah yhteisruavos kandurahvahien kel heijän edustuselimien kauti, ku suas niilöin vällän da ellendetyh luvan enne kui valdivot ruvetah hyväksymäh hos kuduadutahto projektua, kudai koskou kandurahvahien mualoi libo alovehii da toizii luonnonvaroi, semmite minerualu-, vezi- da toizien luonnonvaroin käyttöh ottajes, käyttäjes da kaivajes.
3. Valdivot taritah effektiivizii ruadoloi, kudamien vuoh oigevuon mugah da kunnolleh korvatah mainitun ruavon pahuzii da ruatah tarvittavii ruadoloi, ku suas lievendiä nämmien pahuzien vaikutus ymbäristöh, talovuoh, yhteiskundah, kul'tuurah da hengellizeh kehitykseh.

33. stat't'u

1. Kandurahvahlil on oigevus miärätä omua identiteettua libo etnisty stuatussua omien tavoin da perindölöin mugah. Se ei ole tiel kandurahvahah kuulujal ristikanzal suaja sen valdivon kanzalližus, kudamas häi eläy.
2. Kandurahvahlil on oigevus miärätä omien instituutoin struktuurua da vallita niilöin ozanottajat omien tavoin mugah.

34. stat't'u

Kandurahvahlil on oigevus kannattua, kehittiä da säilyttiä omien instituutoin rakendehii, myös omaluaduzii taboi, hengelližyitty, perindölöi, ruadoloi, käytändölöi, da myös, konzu ollah, oigevuon sistiemoi da perindölöi kanzoinvälizien ristikanzan oigevuksien normien mugah.

35. stat't'u

Kandurahvahlil on oigevus miärätä niilöih kuulujien ristikanzoin vellalližuksii obščinua kohtah.

36. stat't'u

1. Kandurahvahil, nimenomah niilöil rahvahil, kedä on juattu valdivollizil rajoil, on oigevus kannattua da kehittä kontaktoi, välilöi da yhteisruaduo, lugh ottajen hengelline, kul'tuurine, poliittine, talovuolline da sotsiualine ruado, kui niilöih kuulujien, mugai toizien kanzoin kel rajoih kaččomattah.
2. Valdivot kandurahvahien kel nevvotellen da yhteisruavos olles ruatah effektiivizesti sikse, ku suas kebjendiä tämän oigevuon käyttö da täyttämisty.

37. stat't'u

1. Kandurahvahil on oigevus sih, ku heijän da valdivoloin da niilöin jatkajien luajitut sobimukset da toizet konstruktiivizet sobimukset tunnustetah, niilöi novvetah da net pannah ruadamah, myös sih, ku valdivot ruvetah kunnivoimah da noudamah nämmii sobimuksii da toizii konstruktiivizii sobimuksii.
2. Ni mi täs deklaratsies sanottu ei voi olla sellitetty muga, ku väheksitäh libo rikotah kandurahvahien oigevuksii, kudamis on miärätty sobimuksis da toizis konstruktiivizis sobimuksis.

38. stat't'u

Valdivot kandurahvahien kel nevvotellen da heijän kel yhteisruavos olles ruatah effektiivizii ruadoloi, lugh ottajen zakonoinluajinduruavot tämän deklaratsien tavoittehien täyttämizekse.

39. stat't'u

Kandurahvahil on oigevus suaja valdivolois da kanzoinvälizen yhteisruavon kauti talovuollistu da tehnisty abuu, ku hyö voidas käyttöä omii täs deklaratsies sanottuloi oigevuksii.

40. stat't'u

Kandurahvahil on oigevus oigienmugazih päätöksih, kudamis sellitetäh heijän konfliktat da riijat valdivoloin da toizien ozapuolien kel, oigevus suaja effektiivizii oigevuspuolistuksen keinoloi, ku on rikottu heijän individualizii da kollektiivizii oigevuksii. Nämis päätöksis otetah huomivoh kandurahvahien tavat, perindöt, siännöt da oigevussistiemat, myös kanzoinvälizet ristikanzan oigevuot.

41. stat't'u

Yhtevynnyzien kanzukundien sistieman elimet da eritysjärjestöt da toizet halličuksienvälizet järjestöt autetah tämän deklaratsien tävvellisty täyttämisty ohjuandal jengu- da tehnisty abuu. On otettävü käyttöä keinot, ku kandurahvas voidas yhtyö heidy koskijoin kyzymyksien sellitändäh.

42. stat't'u

Yhtevynnyzien kanzukunnat, sen elimet, lugh ottajen kandurahvahien oigevuksii sellitettävü pyzyvy fourumu, myös eritysjärjestöt, lugh ottajengi niilöi muan tazol, da valdivot kannatetah tämän deklaratsien noudamistu da tävvellisty täyttämisty, myös tarkastetah tämän deklaratsien ruandua.

43. stat't'u

Täs deklaratsies tunnustetut oigevuot ollah muailman kandurahvahien säilymizeh, arvoh da hyvineländäh niškoi minimualizii standartoi.

44. stat't'u

Kai täs deklaratsies sanotut oigevuot da vällyöt ollah samanmoizet kandurahvahih kuulujile miehile dai naizile.

45. stat't'u

Ni mi täs deklaratsies sanottu ei sua sellittiä muga, ku kandurahvahien tämän päivän libo tulien aijan oigevuksii väheksitäh libo otetah iäre.

46. stat't'u

1. Ni mi täs deklaratsies sanottu ei sua sellittiä muga ku kudualtahto valdivol, kanzal, rahvasjoukol libo erähäl ristikanzal on oigevus yhtyö toimindah libo azuo sidä, mi on Yhtevynnyzien kanzukundien deklaratsiedu vastah libo sellittiä muga, kui luvalline ruado, kudai kogonah libo ei tävvelleh, levittäz täyzivaldazien da iččenäzien valdivoloin alovehellizen kogonažuon da poliittizen yhtenäžyön.

2. Tämän deklaratsien sanottuloin oigevuksii täyttäjes kunnivoijah kaikkien ristikanzoin oigevuksii da perusvällyzii. Täs deklaratsies sanottuloin oigevuksien käyttämizeh vai voi olla semmozii rajoituksii, kudamat ollah zakonan mugah da ollah kanzoinvälizen ristikanzan oigevuon mugah. Kai nämä rajoitukset ei olla vuardajat, ollah vältämättömät vaiku sendäh, ku toizien oigevuot da vällyöt tunnustetah da kunnivoijah kui pidäy da sendäh ku täytytäh demokruattizen yhteiskunnan oigienmugazii da enimiten targielöi vuadimuksii.

3. Täs deklaratsies sanotut azetukset on sellitettävy noudajen oigienmugažuon, demokruatien, ristikanzan oigevuksien kunnivoiččemizen, taza-arvon, ahtistamattomuon, hyvän ohjuandan da kunnolližuon printsipoi.